

VIII. Příklady pro přetrvávání ontického pojetí genderu

1. Muži jako pachatelé (Dworkin 1987; Mackinnon 1987)
2. Ženy jako morálnější osobnosti (Gilligan)
3. Výzkum „Ženy ve vědě“ (Linková a kol.)
4. Kritika ontického pojetí: Lidé hrají všechny role

Literatura: Šmausová, G. (2002): Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví (in: Sociální studia 7, str. 15-27)

10.00-11.40; 12.00-13.30, místo J 31

Důležité diskurzy o bytostné rozdílnosti mužů a žen

O bytostné chápání gender se jedná např. tam, kde se války, znásilnění, pornografie a kriminalita připisují bez rozdílu a bez analýzy všem mužům, zatímco ženy jsou bez rozdílu chápány jako mírumilovnější, morálnější a konformnější složka obyvatelstva

[2]

DWORKIN, A., Pornographie, Köln 1987;

MACKINNON, C., Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law, Cambridge, Mass. 1987 (s. 7);

CAIN, M., Towards Transgression: New Directions in Feminist Criminology, in: International Journal of the Sociology of Law 18, 1990, s. 1-18, (s. 12).

Důležité diskurzy o rozdílnosti mužů a žen: morálka a spravedlnost

- Gilligan Carol, [In a different voice : psychological theory and women's development](#), 35. print. - Cambridge, Mass. [u.a.]: Harvard Univ. Press,
- Kohlberg, Lawrence. [Moral stages: a current formulation and a response to critics](#), Basel: Karger, 1983
- Nejznámější, tzv. Heinzovo, morální dilema:
- "Žena onemocněla tak těžkou chorobou, že se octla blízko smrti. Jednalo se o zvláštní druh rakoviny. Lékaři se domnívali, že by ji mohl zachránit určitý lék. Za tento lék, upravené radium, vyžadoval lékárník desetkrát tolik, než ho lék stál. Sám zaplatil za radium 200 dolarů, za malé dávky ale požadoval 2 000 dolarů. Manžel této nemocné ženy Heinz obešel všechny známé, aby mu půjčili peníze. Podařilo se mu ale opatřit než 1 000 dolarů, což byla jen polovina ceny léku. Řekl lékárníkovi, že mu umírá žena a prosil ho, aby mu prodal lék levněji nebo mu umožnil zaplatit později. Lékárník ale řekl: „Ne, objevil jsem lék a chci na něm vydělávat“. Heinz propadl zoufalství a vloupal se do lékárny s úmyslem, lék pro svoji ženu ukrást.
- Měl Heinz tak učinit? A proč?"
- Kohlberg shrnul svůj obsáhlý výzkum v schématu s třemi vývojovými úrovněmi a šesti stadiemi.

II. Předkonvenční úroveň

Na tomto stupni si dítě uvědomuje kulturní normy a označení “dobré” a “zlé”, “správné” nebo “špatné”, ale interpretuje tato označení buďto jako fyzikální či hedonistické výsledky určitých akcí (trest, odměna, směna předností) nebo v pojmech fyzické moci těch, kteří tyto normy vyhlašují.

1. stadium: Heteronomní morálka

- Orientace na trestu nebo poslušnosti
- *Obsah:* Jednání je správné tehdy, když doslova odpovídá předpisům a autoritě, pokud zabrání trestu a nezaviní žádné fyzické škody.
- *Struktura* (sociální perspektiva): Egocentrický postoj. Dítě si nevšímá zájmů druhých a není schopné je odlišit od vlastních. Fyzické konsekvence akce podmiňují, zda jsou „dobré“ nebo „zlé“ bez ohledu na lidské hodnoty těchto konsekvencí. Vyhnutí se trestu a nekritické se podřízení autoritě jsou hodnoceny jako oprávněné samy o sobě, a ne pro respekt pro morální řád, na kterém jsou postaveny. Ztotožňování zájmu autority s vlastním zájmem.

2. stadium: Individualismus, instrumentální orientace a směna zájmů

- *Obsah:* Správná je taková akce, která instrumentálně uspokojuje vlastní potřeby a příležitostně i potřeby ostatních, a která v konkrétních případech vede k férové směně zájmů.
- *Struktura (sociální perspektiva):* Konkrétní individuální perspektiva. Jednotlivec je schopný rozlišit vlastní hledisko od hledisek autority a postojů druhých. Uvědomuje si, že každý má svůj zájem, který sleduje, z čehož často vyplývají konflikty. Co je správné, znamená pro každého něco jiného. Integrace různých a konfliktních individuálních zájmů vyplývá z vlastního instrumentálního zájmu o druhého nebo o jeho dobrou vůli, dále z uplatnění názoru, že je třeba respektovat vlastní a cizí zájmy stejnou měrou (fairness). Lidské vztahy se chápou jako tržní vztahy. Prvky spravedlnosti, reciprocity a stejného podílu jsou přítomné, ale jsou interpretovány ve fyzikálně pragmatickém smyslu. Reciprocita je záležitostí: „já na Frantu, Franta na mě“ a ne věcí loyality, vděčnosti a spravedlnosti.

II. Konvenční úroveň

Na této úrovni se považuje vycházení vstříc vlastní rodině, skupině a národu za hodnotu samu o sobě, bez ohledu na bezprostřední a zjevné konsekvence.

Tento postoj nezahrnuje pouze konformitu s očekáváním druhých osob a sociálního řádu, nýbrž i loyaltitu k ní a její aktivní udržování, podporování a ospravedlňování jejího pořádku a řádu. Znamená i identifikaci se známými osobami a skupinami.

3. stadium: vzájemné interpersonální očekávání, udržování vztahů a konformity

- *Obsah:* Je správné, hrát „příjemnou“ roli, starat se o druhé a jejich city, zacházet s partnery loyálně a udržovat si jejich důvěru. Je správné, jednat konformně se sociálními mravy a splňovat jejich očekávání.
- *Struktura* (sociální perspektiva): Perspektiva individua ve vztahu k druhým. Jednotlivec je si vědom společného cítění, dohod a očekávání, která jsou důležitější než individuální zájmy. Postoje a perspektivy druhých spojuje prostřednictvím pravidla „zlatého středu“ tím, že se sám vcítí do situace druhých. Není schopné zaujmout abstraktní perspektivu celého systému.
- Souhlas nebo orientace na hodný/dobrý hoch a zvláště často na milá dívka. Dobré chování je takové, které se líbí druhým nebo jim pomáhá a které je schvalováno. Převládají konformita se stereotypickými představami o tom, co dělá „většina“ nebo co je „přirozené“ chování. Chování se již příležitostně posuzuje ne podle výsledky, ale podle intence „myslel to dobře“.

4. stadium: Perspektiva sociálního systému a zachování si svědomí

- *Obsah:* Je správné, vykonávat svoji povinnost pro společnost, přispívat k uchování společenského řádu a k dobrému fungování společnosti
- *Struktura (sociální perspektiva):* Jednotlivec rozlišuje pohled společenského celku na věc od interpersonálních dohod nebo motivů. Zaujímá postoj systému, který role a pravidla či normy vyslovuje. Individuální vztahy hodnotí podle pozice subjektu v určitém systému a podle jeho vztahu k tomu systému.
- Orientace na právo a autoritu, na pevná pravidla, na udržování sociálního řádu a pořádku. Správné chování spočívá v splňování vlastních povinností, prokazování úcty vůči autoritám a udržování daného sociálního řádu pro řád samý.

III. Postkonvenční, autonomní nebo principiální (zásadní) úroveň

Na tomto stupni se objevuje jasné úsilí definovat morální hodnoty a principy, které mají platnost a uplatnění i bez zásahu autority těchto skupin a hodnot, které tyto principy mají, dále bez ohledu na vlastní, individuální identifikaci s těmito skupinami.

- **5. stadium: Orientace na „starší“ práva, na sociální smlouvy a na utilitaristické cíle**
- **Obsah:** Je správné, udržovat zásadní práva, hodnoty, právní smlouvy určité společnosti, i když odporují konkrétním pravidlům a zákonům vlastní skupiny.
- **Struktura (sociální perspektiva):** Zaujmutí racionální perspektivy, která si uvědomuje, že hodnoty a práva stojí na vyšším nebo přednostnějším stupni než sociální vazby a dohody. Různé perspektivy slučuje formálními prostředky jako je dohoda (agreement), smlouva, nestranný proces. Jednotlivec rozlišuje morální a právní pohled na věc, uvědomuje si jejich rozpornost a obtížnost jejich sladění.

6. stadium: Uplatnění univerzálních etických principů

- *Obsah*: Přijetí univerzálních etických principů, podle kterých se má řídit veškeré lidstvo
- *Struktura* (sociální perspektiva): Perspektiva „morálního pohledu na věc“, ze kterého se odvozují nebo uzavírají sociální dohody. Každý racionální jedinec má být schopný rozeznat a uznat za podstatu morality nebo za její základní předpoklad, že všechny osoby si zaslouží úcty jako cíle samotného a že nesmí být používány jako pouhý prostředek (např. Kantův kategorický imperativ). Jde o univerzální principy spravedlnosti, reciprocity, rovnosti ve vztahu k uplatňování lidských práv.

- Závěr: ženy se naučily adekvátnější morálce ve face-to-face vztazích,
- muži jsou předurčení k uplatňování pravidel v univerzalistickém rozměru, zvláště v rámci globalizace
- Na to navazující otázky:
 - 1. k čemu je tato diference na partikulární a univerzalistické perspektivy vůbec dobrá?
 - 2. jaký účel má přiřazení této diference dualismu muži – ženy?
 - 3. jde o problém kontextu nebo o problém genderových rolí?

Zpět k obecnému diskursu bytostné difference:

Nedostatečné ocenění ženských vlastností
a schopností ve veřejnosti a v politických strukturách,
a s tím spojená nízká reprezentace žen.

Požadavek po uznání ženských vlastností, vytvoření
a podporování ženské protikultury bez mužské kontroly
(např. Manifest matek Zelených 1987, italská skupina Diotima).

Politika odlišnosti chce **kultivovat** odlišnost,
lokalizovat, partikularizovat, zajišťovat nestejná práva
pro nestejné subjekty.

Uznání difference by ale mohlo znamenat uznání nižšího postavení.

Proč se ženy vůbec snaží uplatnit ženské vlastnosti,
které jim přinášejí nevýhody: chtějí uskutečnit utopii o lepším světě,
který by více zdůrazňoval solidaritu, socialitu a závaznost mezilidských vztahů.

Ženské vlastnosti i jako základ kritické analýzy institucí, např. práva a vědy (Harding)

Je revaluace ženských vlastností při nezměněných
společenských podmínkách (genderovaného univerza, dělby práce) možná?